
Sándor Zoltán

A „NAGY VERSVÁNDOR” ELMENT A LÉTHÉN TÚLRA

Csikász István halálával Nógrád megye egyik legnagyobb előadóművésze távozott el közülünk.

Az élet színpadáról végérvényesen, végleg elvonult a halál kulisszái mögé.

*„Nem tudjuk már magunkat megcsalni:
óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!”*

Tisztán hallom amint hömpölyögteti a Babits elhíresült, fájdalmasan szép költeményét és mintha csak saját ravatala fölött áradnának az „Ősz és a tavasz között” verssorai. Melyeket oly sokszor mondott el szívbemarkoló átéléssel, a mások temetésén, együttérzőn a halottat sirató gyászoló gyülekezettel.

Tudtam, hogy régóta beteg, és aggódva hallgattam a közvetlen baráti körből érkező híreket, egészségi állapota fokozatos rosszabbodásáról.

S bár sejthettem, sejthettük, hogy olyan kórral viaskodik, amely még az ő Szondy-termetű, lovag-erejű fizikumát is legyűri előbb-utóbb, mégis reméltem, barátainkkal reméltük, hogy nagyon sokáig fogja bírni még, ezt a kilátástalan élet-halál harcot.

Aztán mégis megdöbbenő volt az egyenlőtlen küzdelem végkimeneteléről szóló gyászos hír arról, hogy végképp belefáradt a baj-vívásba, Pista megadta magát végzetének.

Még csak néhány hónapja ment el közülünk, de máris nagyon hiányzik nekem, nekünk: a barátainak, a versmondóknak, a színjátszóknak, a rendezőknek, a zsüriroknak. És úgy érzem nemcsak szűkebb hazájának Balassagyarmatnak, hanem a kultúra és művészet nógrádi szomszédvárának, Salgótarjának, sőt egész Nógrád megye művészetet pártoló és szerető közönségének is!

Ami fájdalmamat, barátai, szerettei fájdalmát enyhítheti az annak a tudata, hogy sorsával megbékélve halt meg, mintegy lelkileg rákészülve a fizikai elmúlásra.

A három éve megjelent „Levelek Bálint úrhoz” c. versciklusa „Te deum” címet viselő búcsúzó hangvétellű út-levelében így írta versbe ezt az érzését:

*„... szép az én szenvedélyem akkor is
hogyha hajszóltan beleroppanok
menni kell: megyek mint anno*

*magányos kóbor lovagok
köszönöm Jézus Úr hogy dolgozhattam ennyit
ha a kedvtelenségbe süllyedteken enyhít
valamely nyilvános szenvedésem – már megérte
tétova szót könnyet csókot is kaptunk mi érte...*

Megnyugtat, enyhet ad, felemel a bánat mélyéről ez a bölcs költészetté szűrt rezignáció. És megvigasztal az, ha visszaidézem őt magát, a színpadok, pódiumok Csikász Pistáját, aki nem múlik, nem múlhat el addig nyomtalanul az időben, amíg mi, barátai, ismerősei, közönsége, akik hallottuk-láttuk őt szavalni, szerepeket játszani, élünk és emlékezünk rá.

Volt az előadásmódjában némi, jó értelemben használt papos deklamáció, intenzív, túlradó érzelmeket, szenvedélyeket felvonultató, nagyívű gesztusokat formáló férfias erő, mely engedte a sorokat, a szavakat kizengeni, ritmikát, hangsúlyt, hangszínt a mondandó és a hatás szolgálatába állítva. – Gáti József, Ascher Oszkár és Latinovits Zoltán voltak vállalt és valóságos mesterei az előadóművészetben.

Mély görög-latin műveltsége, a klasszikus magyar irodalom iránti ösztönös vonzódása alapján az úgynevezett hagyományos, vagy deklamatív előadóművész-iskola képviselője volt. Annak, amely a tiszta, és szép beszéd, a hanggal való kifejezés elsődlegességét „hirdette”, mind az érzelmi, mind az értelmi tartományok megjelenítésében.

Azt is mondhatnám, hogy szenvedélyes és végletes volt az előadói stílusa, de ugyanakkor a közönségre mindig, minden körülmények között hatni tudó. Ez volt legnagyobb erénye és értéke.

És hogy szerette, s milyen jól alkalmazta a nagy szüneteket, a csendeket a versben. Hányszor hívta fel a tanítványai figyelmét a pauzák fontosságára.

De ez a halálával „bemutatott” hallgatás, ez az időtlen „néma csönd”, ez már egészen másfajta szünet. Most már belekezdett abba a csendbe, mely a végtelent ostromolva a szívünkben ver visszhangot.

A csend visszhangja? Lehetséges ez? – kérdezem magamtól. S mert most befelé figyelek már hallom is, érzem is.

Igen. Csikász Pista meg tudta csinálni ezt is.

Biztos vagyok abban – és jól esik ez az elképzelt bizonyosság, a megrendültség és fájdalom szorításában –, hogy a Léthén áthajózva Kháronnak is verseket szaval, szépzengésű, bársonyos baritonján azzal mulatva az időt, amíg átérnek a túlsó partra. Talán Babits és Kosztolányi nagy halotti verseit, az elmúlásról szólóakat, végig az úton, mert repertoárjából futja, mégha tízszeres Missisipi-szélességű is a Styx.

És bizonyos, hogy odaát, a holt költők és olvasóik társaságában a túlnani pódiumra felállva, hallgatóságából, a közönség soraiból már ki is szemelte a „Túlvilági Varietas” társulatát.

Valószínű, hogy már játszanak is és mondják, mondják a verseket, zengetik a szavakat, szavalnak szüntelen az idők végezetéig.

Én pedig, aki valamilyen meg nem érdemelt kegyelem folytán még itt maradhattam az innenső parton, társaid a versvándorok nevében ígérhetem: vándorlásaidat az irodalomban, a szó átvitt és valóságos, földrajzi értelmében is, folytatjuk tovább. Efelől nyugodt lehetsz.

Előadóművészként az irodalom esztétikai és erkölcsi értékei terjesztésének fáradhatatlanul utazó, halálig elkötelezett kiválasztottja voltál, ahogyan azt a már említett versedben fogalmaztad meg, „versvándornak” nevezve a magadfajta, a magunkfajtaembert.

Az előadóművészet – emberjobbító erejébe vetett hited, lelkünk csüggedő, éjszakai óráiban segít nekünk megvilágítani a vándorutat, amelyen előadóművészként járva oly sok nehézséggel, buktatóval, veszéllyel találkozunk, korlátokba, sorompókba ütközünk és bizony olykor jól álcázott csapdákbba esünk, zsákutcákba tévedünk.

Abban most már hiába reménykedünk, hogy:

„Bari a nagy eltemető,

Majd minket is eltemet ő.” – ahogyan Pataki L. Andor testi-lelki jóbarátja, a *Békák és bolondok* c. politikai szatírájában, kisregényében, Csikász Pistától elvárta volna. Amit nekünk meg is ígért!

E morbid kívánságunk teljesülését, amelyre jó okkal és méltán számíthattunk, halálával megghiúsította.

Ezt az első, és egyben utolsó megszegett ígéretét azonban – Isten bocsássa meg nekünk! – sohasem bocsátjuk meg neki. Reméljük viszont, hogyha odaát majd találkozunk így fogad: „Aranyapám, én megbocsátok nektek. De hol a fenébe voltatok ilyen sokáig! A *Túlvilági Varietas* haldoklik nélkületek!”